

Nyhet

Islands industri nyter godt av å stå utenfor Europas energimarked

Leder

När hållbarheten blir mode

Nyhet

Fyra nya nordiska arbetsministrar - och deras utmaningar

Nyhet

Vårdpersonalen ser fram emot skärpta regler för dygnsvila

19. Januar 2023

Tema: Cirkulär ekonomi

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 1/2023

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd
Nordisk ministerråd er ikke ansvarlig for
innholdet i artiklene

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

REDAKTØR-
ANSVAR

Innhold

Når hållbarheten blir mode	3
Finland visar vägen mot cirkulär ekonomi	5
EU-initiativ vill göra cirkulära produkter till det nya normala	8
Hållbarhet ger nya jobb i handeln - Clas Ohlson satsar på att hyra ut	12
Så blir skänkta textilier nya kläder hos Remake ...	16
Krav om bæredygtighed ved Copenhagen Fashion Week	19
Islands industri nyter godt av å stå utenfor Europas energimarked	22
Vårdpersonalen ser fram emot skärpta regler för dygnsvila	25
Fyra nya nordiska arbetsministrar - och deras utmaningar	28
Danmark tar direktivet om minimilöner till EU- domstolen	31

När hållbarheten blir mode

Cirkulär ekonomi är bara en del av arbetet med att göra våra samhällen grönare. Men det är något som är konkret och där det är lätt att se resultat. I det här numret har vi begreppet som tema och hur det påverkar handeln, modet och textilindustrin.

LEDER

19.01.2023

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

Vad är det äldsta föremålet som du äger och som du fortfarande använder? Frågan kan få oss att reflektera över hur snabbt vi byter kläder, fordon och verktyg. I mitt fall har vi en del glas och porslin köpta eller ärvda tidigt i livet, en osthyvel som har hängt med alla flyttningar och några skruvmejslar, som vi fortfarande använder ofta.

Men det mesta är yngre och många redskap används sällan. Ett tal som brukar dyka upp när cirkulär ekonomi diskuteras är att en borrmaskin i genomsnitt bara används 13 minuter under sin livstid.

Exemplet nämns också av Anna Strindberg, som är hållbarhetsansvarig på Clas Ohlson, känd i stora delar av Norden som där man köper allt för att fixa hemmet. Hon är en av de personer som Bengt Rolfer och Gunhild Wallin intervjuat i sin jakt på svaret vad cirkulär ekonomi egentligen är.

Ett överraskande svar får de av Tim Forslund. Han är expert på cirkulär ekonomi på den finländska jubileumsfonden Sitra, vars uppgift är att bevaka kommande generationers intressen.

Han lyfter fram Spotify som ett av företagen i den cirkulära ekonomin, eftersom det är ett sätt att tillmötesgå behovet att lyssna på musik utan att äga och producera cd-skivor.

Jag har bara inte tänkt på det på det sättet förut, utan mer fått associationer till verksamheter som Remake, Stockholms Stadsmission, där skänkta kläder sedan 2002 omvandlas till ny design.

Marie Teike är både enhetschef och designer på Remake. Hon älskar mode och den magi som kläder kan rymma. Däremot älskar hon inte modeindustrin.

- Idag är det fel med hela systemet – både med hur material produceras, människors villkor i produktionen och hur varor skickas runt. Det är så fel och jag kan inte tänka mig att jobba så, säger Marie Teike.

Även om det tagit lång tid börjar det emellertid att ske förändringar även inom modeindustrin. För första gången ställs det inför årets Fashion Week i Köpenhamn en lång rad krav om hållbarhet, skriver Marie Preisler.

- Det är ganska epokgörande och ett uttryck för att modebranschen genomgår en omställning mot större hållbarhet, säger Morten Lehman, som äger företaget Tailwind, som ger råd till företag och organisationer om hållbarhet.

För även om vi som konsumenter kan göra en insats genom mer förnuftiga val, behövs det gemensamma regler och krav för att det vi köper blir mer hållbart. Här är det som sker i EU kanske allra viktigast. Irländaren Cillian Lohan redogör för EU:s handlingsplan för att göra produktions- och konsumtionsmetoder mer hållbara och cirkulära.

Planen innehåller 35 olika initiativ som nu är under behandling. Målet är bland annat att produkter på EU:s marknad senast till 2030 ska vara hållbara och långvariga, kunna repareras och underhållas med reservdelar, användas på nytt och kunna återvinnas på ett säkert sätt.

På Svensk Handel, som är en näringslivsorganisation för 9000 handlare, arbetar Magnus Nikkarinen just nu med alla nya EU-lagar som ska implementeras.

- Vi befinner oss mitt i en lavin av regler, säger han.

En fråga som skapar oro är om de många kraven kommer att kunna undgås av företag utanför EU.

- Vår stora oro är oreglerad import via e-handelsplattformar, vars produkter är helt oreglerade vad bland annat gäller arbetsvillkor, material och kemikalier. Jag är för en fri och öppen handel, men den typen av handel är inte hållbar, säger Magnus Nikkarinen.

Fri handel är själva grunden för EU, men Island har det senaste året upplevt att det kan ha sina fördelar att landet inte kan exportera eller importera el. Landet är självförsör-

jande på energi, som dessutom är grön. Priset på el har knappt ändrats på åtta år – i en tid där resten av Norden och Europa häftigt diskuterat strömpriset.

Just stabiliteten på Island, både vädermässigt och politiskt, lockar företag som är på jakt efter grön energi och låga elpriser.

I diskussionen om den cirkulära ekonomin är det viktigt att komma ihåg att den viktigaste faktorn är människorna själva.

Ett arbetsliv som är så tufft att de som arbetar blir utbrända kan i alla fall inte kallas för cirkulärt. I Sverige kommer det från och med i höst införas nya arbetstidsregler – efter att europeiska kommissionen kritiserat de svenska reglerna och efter ett halvt års kollektivförhandlingar.

- Att vi från och med i höst får längre vila är jättebra, men det här borde vara gjort för länge sedan. Vi jobbar så otroligt hårt när vi jobbar, så vi är utmattade när vi kommer hem, säger sjuksköterskan Nadja Ståhl på Sunderby sjukhus i Norrbotten.

För att navigera mellan de många initiativen som tas i EU, Norden eller internt i de egna länderna, har arbetsministrarna en nyckelroll. Vi porträtterar fyra mer eller mindre färska ministrar i Sverige, Norge och Danmark.

Finland visar vägen mot cirkulär ekonomi

Finland vill ta på sig ledartröjan för en global omställning till cirkulär ekonomi. För att nå dit har landet tagit ett helhetsgrepp och låtit rita upp världens första nationella vägkarta på nödvändiga åtgärder.

TEMA

19.01.2023

TEXT: BENGT ROLFER OCH GUNHILD WALLIN

Vägartan består av en rad pilotprojekt i flera branscher och företag, olika policyåtgärder och inte minst en massiv utbildningssatsning, som nu också följs upp med projekt för livslångt lärande i arbetslivet.

Initiativtagare och något av spindeln i nätet för den här offensiven är Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra, som är en offentlig organisation och ett framtidshus med uppgift att bevaka kommande generationers intressen.

- Vi kan inte fortsätta förbruka som om vi hade fyra jordklot. Därför måste den cirkulära ekonomin genomsyra hela samhället. Det kommer också att skapa nya jobb, säger Tim Forslund, Sitras expert på cirkulär ekonomi.

Bort från slit- och släng

Men vad menas egentligen med cirkulär ekonomi? Frågan kan synas naiv för en person som närmast vikt sitt liv åt detta, men Tim Forslund tar den på allvar och svarar:

- Vi kan börja med att beskriva hur dagens samhälle ser ut. Produkter har alltför korta livstider och oftast använder vi faktiskt bara material och resurser en gång. Och bilar står still och kontor står tomma mesta delen av tiden. Mycket mat kastas bort. Detta är inte effektivt, det är ett systemfel.

- I stället, fortsätter han, måste vi ta oss bort från slit-och släng-samhället till ett samhälle där vi behåller så mycket värde i ekonomin som möjligt så länge som möjligt. Vi ska ha saker som håller längre, som används så mycket som möjligt

och som kan repareras eller återanvändas. Det är en nyckelpunkt.

Tim Forslund talar sig varm för olika tjänstelösningar och nämner två exempel som de flesta känner till: Spotify – ett sätt att tillmötesgå behovet att lyssna på musik utan att äga (och producera) cd-skivor. Och Airbnb – att öka användningen av befintliga bostäder genom uthyrning som komplement till hotell.

- Det handlar om att möta behov på nya sätt och skapa tillgång till resurser som annars inte används.

En cirkulär affärsmodell

Hans favoritexempel är det finländska företaget Lindström som designar, tillverkar och hyr ut mattor och arbetskläder till företag. De sköter även tvätt och underhåll. Lindström samarbetar med ett företag som återvinner textilier så när produkterna är uttjänta kan en del av textilfibrerna komma tillbaka till Lindström som ny fiberråvara. Företagets målsättning är att återvinna 100 procent av sina produkter inom fem år.

- Det här är ett gammalt företag byggt på en cirkulär affärsmodell. Det är en smart idé att sköta underhåll av arbetskläder och mattor åt företagen. Lindström kan göra detta mer effektivt än företagen själva och bygger samtidigt långvariga kundrelationer. Dessutom gör Lindströms tjänstlösning det möjligt för företagen att koncentrera sig på det som de själva är bäst på – sin kärnverksamhet. Logiken är att tillhandahålla produkter som håller så länge som möjligt, inte att sälja så mycket textilier som möjligt.

Ytterligare ett framgångsrikt exempel är elektronikföretaget Swappie som har som affärsidé att uppgradera begagnade mobiltelefoner i stället för att tillverka och sälja helt nya.

- Min kollegas barn kom hem och var stolt över att ha en återvunnen telefon. Det hade både blivit coolt och ökat mobilens livslängd. Då har man lyckats, säger Tim Forslund.

Enligt honom kan liknande affärslogik användas inom fler områden. Sitra har nyligen dragit i gång fyra pilotprojekt för att öka kunskapen om cirkulär ekonomi inom arbetslivet - ett i verkstadsindustrin, ett i kemiindustrin och två i byggbranschen (ett om byggande och ett om rivning).

Utbildning i cirkulär ekonomi på alla nivåer

Inom den finska utbildningssektorn pågår dessutom sedan några år den största satsningen i världen på cirkulär ekonomi. Kurserna förekommer främst på högskolenivå, men tanken är att på sikt få det här synsättet att genomsyra alla nivåer i samhället. Ett projekt har exempelvis genomförts på nio förskolor med inriktning på "måltidspedagogik" i syfte att få ner matsvinnet och att skapa närhet till naturen.

Utbildningssatsningen och de riktade företagsstöden är bärande delar i den finska strategin och grunderna i den så

kallade vägkartan från 2016. Vägkartan har rönt stor uppmärksamhet och innehåller en lång rad åtgärder för hur man uppnår ett klimatneutralt samhälle med hjälp av cirkulär ekonomi. Det tillämpade stödet till företag som vill gå före är ett sätt att uppmuntra denna utveckling.

Fler arbetsintensiva jobb

Men hur kommer den cirkulära ekonomin att påverka arbetsmarknaden? Blir det fler jobb eller färre?

Det finns inga entydiga svar på de frågorna. Effekterna skiftar mellan olika branscher, men de flesta studier som gjorts pekar ändå på att det blir en viss nettoökning av antalet jobb. Till exempel förutspår EU en BNP-ökning på 0,5 procent och 700 000 nya jobb till 2030 om ambitiösa mål för cirkulär ekonomi uppnås

Tim Forslund påpekar att den cirkulära ekonomin innebär mindre av massproduktion och mer av arbetskraftsintensiva jobb. Mer av tjänster, uthyrning och reparationer innebär att det kommer att behövas fler arbetstimmar per produkt.

Hand i hand med ökar cirkularitet går en minskad rovdrift på naturens resurser. Det skulle kunna leda till att det blir färre jobb inom utvinning av jungfruliga råvaror som kalksten, olja och järnmalm, samtidigt som mer småskalig produktion kan gynnas även på landsbygden.

Men den största jobbeffekten på global nivå väntas inom jordbrukssektorn, enligt Sitras studie "Tackling root causes" som kom i maj 2022.

"I slutändan handlar det om vår egen hälsa"

Tillbaka till jordbrukssamhället alltså?

- Ja, men det är kanske inte i första hand i Norden eller Europa som vi ser de stora jobbeffekterna. I och med övergången till ett mer regenerativt jordbruk kommer det att behövas mer arbetskraft. Vi måste störa jorden mindre, arbeta mer med växtföljder och samodling och minska på kemikalierna. Vi behöver gå från ett jordbruk där vi både förlorar och förorenar vår matjord till ett jordbruk där vi i stället bygger upp våra jordar och värnar om jordhälsa och mångfald. I slutändan handlar det om vår egen hälsa.

Som positiva "bieffekter" kan man också rädda den biologiska mångfalden och klimatet – bara en sån sak!

Med en snabb övergång till en cirkulär ekonomi kan den biologiska mångfalden återhämta sig och 2035 vara tillbaka på samma nivå som vid millennieskiftet, enligt Sitras rapport. De klart största effekterna uppnås inom livsmedels- och jordbrukssektorn.

- Genom att minska på svinnet och tillverka produkter med färre insatsvaror och ökad livslängd går det åt mindre resurser. Och när vi använder mindre landyta minskas trycket på naturen. Om vi dessutom stör jorden mindre kan vi binda

mer kol, vilket också är bra för klimatet, förklarar Tim Forslund.

EU-initiativ vill göra cirkulära produkter till det nya normala

Hållbara och cirkulära produkter kommer att bli det nya normala på EU-marknaden. Det är i alla fall tanken bakom EU-kommissionens initiativ till en ny handlingsplan för cirkulär ekonomi som nu nagelfars inom EU:s beslutsmaskineri.

TEMA

19.01.2023

TEXT: BENGT ROLFER OCH GUNHILD WALLIN

- Det handlar om ett omfattande skifte jämfört med tidigare förslag. Jag ser det som att en fyrbåk av hopp har tänts och det har vi verkligen behov av i dessa dagar, säger Cillian Lohan, i EU:s ekonomiska och sociala kommitté (EESK) – ett slags remissorgan som består av representanter för arbetsmarknadens parter och civilsamhället.

Själv representerar Cillian Lohan den irländska organisationen Green Economy Foundation och inom EESK är han expert och rapportör om cirkulär ekonomi. Syftet med EU:s handlingsplan är att göra produktions- och konsumtionsmetoder mer hållbara och cirkulära. Planen innehåller 35 olika initiativ som nu är under behandling. Målet är bland annat att produkter på EU:s marknad senast till 2030 ska vara håll-

bara och långvariga, kunna repareras och underhållas med reservdelar, användas på nytt och kunna återvinnas på ett säkert sätt. Branscher som identifierats som centrala är textil, elektronik, batterier, förpackningar, livsmedel, plast och byggande. Den cirkulära ekonomin ska skalas upp så att den omfattar alla och inte bara "fronrunners".

Cillian Lohan från EESK ser näringslivet som den mest aktiva parten när det gäller den cirkulära ekonomin.

- Det är industrin som skjuter på här, de ligger före lagstiftarna. De flesta studier pekar på att det blir fler jobb om det här implementeras korrekt. Men då måste lagstiftningen gynna

dem som vill gå före och inte innebära regleringar som bestraffar frontrunners, säger han.

700 000 nya jobb kan skapas genom cirkulär ekonomi

För företagen betyder det att genom samarbete skapa strukturer för hållbara produkter, vilket kommissionen bedömer kommer att ge nya möjligheter både i EU och utanför. Enligt handlingsplanen har cirkulär ekonomi en potential att öka EU:s BNP med 0,5 procent fram till 2030 och att det skulle kunna innebära 700 000 nya jobb.

Mats Hellström, senior rådgivare på Svenska Institutet för Europeiska studier, SIEPS. Foto: Håkan Målbäck.

För medborgarna betyder cirkulär ekonomi varor med bättre kvalitet, funktion och säkerhet som både är effektiva och ekonomiskt rimliga, enligt strategin. Varor ska också ha en längre livstid och vara designade för återbruk, reparationer eller lätta att återvinna. Redan finns beslut att till exempel laddare för mobiltelefoner ska vara enhetliga oavsett märke. Men strategin för cirkulär ekonomi är större än så, säger Mats Engström, senior rådgivare på Svenska Institutet för Europeiska studier, SIEPS, som följt EU:s miljöpolitik i många år.

- Man har länge haft något som kallas Ecodesigndirektivet, som till exempel reglerar hur mycket el ett kylskåp får ta. Nu vill man att det ska gälla även mängden andra naturresurser än energi. En del av det är att använda så lite material som möjligt, alltså mer allmänt minska resursförbrukningen och inte bara energiförbrukningen. Det är nu föreslaget som lag av kommissionen, säger han.

En ambitiös miljöpolitik under nuvarande mandatperiod

Den nya handlingsplanen för cirkulär ekonomi är en del i EU:s gröna giv, där det fattades en rad för miljön viktiga beslut under de sista dagarna av Tjeckiens ordförandeskap, bland annat i satsningen "Fit for 55", det vill säga de beslut som ska leda till en minskning av koldioxidutsläppet med 55 procent senast 2030 i förhållande till 1990. Mycket ryms i EU:s gröna giv, som är ett paraplynamn för ett femtiotal nya

initiativ inom miljöområdet och formulerade strategier som så småningom ska bli lag.

Det är en ovanligt ambitiös miljöpolitik under den här mandatperioden fram till 2024, säger Mats Engström.

- Den gröna giv är en tydlig ambitionshöjning av miljöpolitiken under den här kommissionen. Det skrivs ju mycket om klimatet, men frågor om cirkulär ekonomi är ju sammankopplade med klimat och också en viktig del av det här. Frågan är nu hur höga ambitionerna kommer att förbli i ljuset av de höga energipriserna och oron som finns för industrins konkurrenskraft.

Mats Engström ser, likt Cillian Lohan, att många företag driver på och är ambitiösa i miljöarbetet, däremot verkar branschorganisationerna, som till exempel Business Europe, anse att det är dags att ta det lite lugnare med miljöarbetet, till exempel med förslag som rör förpackningsindustrin. Liknande önskemål har framförts i den konservativa gruppen i Europaparlamentet EPP, där Moderaterna och Kristdemokraterna ingår.

Det sägs ibland att de gamla östländerna är mera skeptiska till de många satsningarna på klimat- och miljösatser. Mats Engström vill nyansera bilden. Generellt kan det vara så, men länderna skiljer sig mycket åt och till exempel Slovenien och Slovakien är ambitiösa i sina satsningar.

- Det beror på vilken fråga man pratar om, men det intressanta är att konsekvensanalyser visar att de ekonomiska vinsterna av cirkulär ekonomi ofta är större i centrala Östeuropa. De skulle vinna effektivitet och tjäna på det.

Vilken roll spelar det svenska ordförandeskapet för att driva den gröna giv framåt?

- De flesta lagförslag ligger redan på bordet, så jag tror att det kommer att vara ett effektivt ordförandeskap, där man försöker jämka ihop de olika positioner som finns, säger Mats Engström.

En lavin av nya lagar och regler

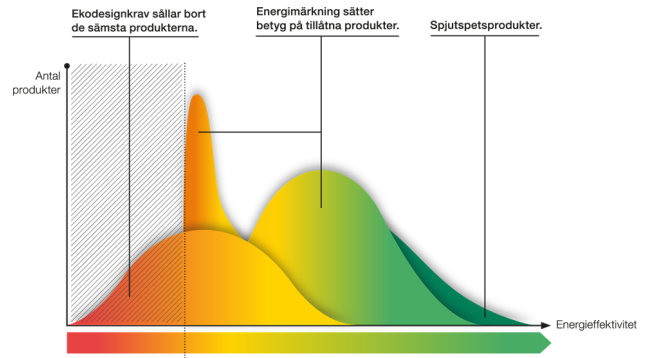
På Svensk Handel, som är en näringslivsorganisation för 9000 handlare, arbetar Magnus Nikkarinen just nu med alla nya EU-lagar som ska implementeras. Det rör sig omkring 20–30 lagstiftningar kring hållbarhet och cirkulär ekonomi.

- Vi befinner oss mitt i en lavin av regler. Det är inom lagstiftningen det händer och det kommer oerhört många lagar som berör våra medlemmar under EU-kommissionens nuvarande mandatperiod fram till 2024. Det är en utmaning. Det finns en stor potential i förändringarna, men det är en stor och omfattande lagstiftning där mycket går in i varandra, förklarar han.

Han lyfter två lagstiftningar som kommer att påverka handeln starkt. Den ena handlar om hållbara produkter och är en eko-designlagstiftning. Den andra tunga lagstiftningen är "due diligence", som rör krav på att företagen är aktsamma i hela leveranskedjan. Det ställer helt nya krav på att veta produktens hela historia innan den landar på butikshyllan, också vad gäller exempelvis mänskliga rättigheter och arbetsmiljö.

Hans uppgift är att förstå lagarna och dess konsekvenser för handeln. Organisationen tar fram vägledning och information om de nya villkoren – vad innebär förändringarna och hur kan de göras ändamålsenliga? Att vara förberedd är A och O och digitalisering är ett måste.

Eko-designdirektivet ska sälla bort de sämsta produkterna från marknaden och belöna spjutspetsprodukter.

Tidigare har hållbarhetsarbetet varit en liten del av verksamheten, som inte behövt kosta så mycket. Nu är förändringarna mera genomgripande med starkare sociala och miljömässiga aspekter.

- Hållbarhet har lyfts till en helt ny nivå, konstaterar, Magnus Nikkarinen.

Trots pandemi och krig har 80 procent av medlemsföretagen i Svensk Handel hållit fast vid hållbarhetsarbetet också bland små- och medelstora företag.

- Just nu sker snabba förändringar på konsumentensida, där priset blivit viktigare. Utmaningen är därför att leverera både hållbara och prisvärda produkter. Vi måste också ge små företag hjälp. Större klarar det bättre, säger Magnus Nikkarinen.

Han poängterar en annan utmaning – att säkerställa rättvis konkurrens. De företag som följer lagarna måste främjas.

- Vår stora oro är oreglerad import via e-handelsplattformar, vars produkter är helt oreglerade vad bland annat gäller arbetsvillkor, material och kemikalier. Jag är för en fri och öppen handel, men den typen av handel är inte hållbar. Det vet konsumenten, men vi vet också att pris spelar roll och den oreglerade importen ökar stadigt. Jag önskar att man säkerställer så vi inte utsätts för snedvriden konkurrens.

Magnus Nikkarinen anser att nya arbetstillfällen kommer att skapas inom den cirkulära ekonomin, inte minst inom textil. Kläder och andra former av textilier ska samlas in, sorteras och omvandlas till nya material. Det kommer att behövas kunskap om material och nya affärsmodeller. De nordiska företagen kommer att konkurrera med kvalitet och han ser cirkulär ekonomi som en stor potential för nordiskt samarbete.

- Redan ser vi ett ökat intresse bland konsumenterna av reparationer, begagnat och förväntningar på bättre kunskap om varorna.

Vad har du för förväntningar på politikerna?

– Det viktiga är att de nya miljölagarna fyller sitt syfte och bidrar till verklig förändring. Det finns alltför många exempel på ”politisk greenwashing” som bara ökar den administrativa bördan och kostnader med okänt utfall, säger Magnus Nikkarinen.

Hållbarhet ger nya jobb i handeln - Clas Ohlson satsar på att hyra ut

Ett av flera företag som vill utmärka sig på klimatområdet är Clas Ohlson. Man har satt upp ett mål om att vara klimatneutral och cirkulär i hela värdekedjan år 2045 och har redan kommit en bit på väg.

TEMA

19.01.2023

TEXT: BENGT ROLFER OCH GUNHILD WALLIN, FOTO: CLAS OHLSON

Clas Ohlson toppar listan över mest hållbara företag inom hobby och fritid i både Sverige och Norge.

- Om vi ska vara rustade för framtiden måste vi ha höga ambitioner på det här området, säger Anna Strindberg, hållbarhetsansvarig på Clas Ohlson.

Affärskedjan är främst inriktad på "hemmafix" och har drygt 220 butiker i Sverige, Norge och Finland med totalt 5000 anställda. Men för framtiden handlar det alltså inte enbart om att sälja så mycket nya produkter som möjligt utan mer och mer om att hyra ut och erbjuda reservdelar så att folk kan laga i stället för att köpa nytt.

Anna Strindberg, hållbarhetsansvarig på Clas Ohlson. Foto:

- Det är klart att vi ska fortsätta ha ett brett sortiment, men samtidigt vill vi också kunna erbjuda fler hållbara tjänster. Om vi med vår stora kundkrets kan påverka våra kunder att göra mer hållbara val så har vi ett ansvar för att göra det. Vi vill vara en del av klimatomställningen, säger Anna Strindberg.

Hållbara varor, uthyrning och reservdelar

Utöver att driva på för ett mer hållbart produktsortiment satsar Clas Ohlson alltså på uthyrning och reservdelar. Uthyrning finns redan i alla butiker och även reservdelar rullas nu ut på bred front.

Anna Strindberg förklarar strategin:

- Jag har läst att en bormaskin i genomsnitt används 13 minuter under sin livstid. Då finns det verkligen anledning att fundera över om man ska köpa en eller hyra den i stället. Ju fler som kan nyttja en produkt, desto lägre miljöpåverkan får vi. Kanske får vi sälja färre bormaskiner, men vi tror att denna kombination av kunderbjudanden är framtiden.

Hållbarhetstänkandet slår igenom även i produktsortimentet. I dagens läge när energibesparing står i fokus satsar Clas Ohlson på sådant som strålsamlare till kranen, LED-produkter och tätningslister. Ett annat exempel är olika typer av förvaring som bidrar till att minska matsvinnet.

100 hållbarhetsambassadörer

För att öka personalens engagemang och kunskap i hållbarhetsarbetet har Clas Ohlson inrättat ett system med hållbarhetsambassadörer. Hittills har cirka 100 anställda frivilligt tagit på sig den rollen.

Clas Ohlson har 13 500 produkter som de säljer i sina 2300 butiker. Företaget har 5 000 anställda och en omsättning på 8,8 miljarder svenska kronor. Foto: Clas Ohlson.

En butik som var tidigt ute med ett cirkulärt tänkande är Clas Ohlson i Väla köpcentrum utanför Helsingborg. En av eldsjälarna där är Andreas Sassart som blev en av de första hållbarhetsambassadörerna. I sin fackliga tidning Handelsnytt berättar han att han länge gick och störde sig på hur lättvindigt man bara slängde reklamerade produkter. Han tjatade länge innan han fick gehör för sina tankar om bland annat en reahörna för återlämnade produkter med smådefekter och att satsa på reservdelar. Idag uppskattar kunderna att exempelvis kunna byta ut knivarna i stavmixern i stället för att slänga den.

Anneli Hellmann är säljare i Välöbutiken och även klubbordförande för Handelsanställdas förbund. I olika sammanhang driver hon hållbarhetsarbetet tillsammans med Anna Strindberg.

- Det handlar om att få slut på slit-och-släng. Alla gör vi så gott vi kan. Vi har en fyndhörna i butiken där demoex och produkter som kunder lämnat tillbaka säljs till reducerat pris. Och så har vi uthyrning av till exempel och mattvättar – ja, det mesta i verkstygsväg som man inte använder så ofta kan man hyra, berättar Anneli Hellmann.

Butiken i Väla var en av testbutikerna för att erbjuda reservdelar.

- Det är jättepopulärt och ska nu införas i alla butiker. Det kan vara sådant som en ny knapp till kaffebryggaren eller ett nytt dammsugarmunstycke. Återvinning är också populärt. Den som lämnar in en uttjänt bläckpatron får till och med 10 kronor som tack, säger hon.

Arbetsuppgifterna förändras

För personalen innebär hållbarhetssatsningen delvis nya arbetsuppgifter. Samtidigt ingår hållbarhetsutbildning i den digitala läroplattform som alla medarbetare måste genomgå, påpekar Anna Strindberg. Klubbordförande Anneli Hellmann intygar att det finns ett brett stöd bland medlemmarna för att arbeta på det här sättet och att lära sig nya saker.

Frågan är om det blir fler eller färre jobb med det här nya sättet att arbeta. Anna Strindberg tror inte att antalet jobb kommer att påverkas nämnvärt. Däremot ser hon att det kanske blir – just det – mer hållbara jobb.

På Handelsanställdas förbund med drygt 150 000 medlemmar bejakar man arbetet för att göra branschen mer cirkulär – även om det kan påverka jobben inom handeln.

- Visst kan det leda till att vissa jobb försvinner, men det tillkommer också nya så sammantaget blir det kanske inte så stor skillnad, säger förbundets ordförande Linda Palmethofer.

Linda Palmetzhofer, ordförande för Handelsanställdas förbund. Foto: Pontus Lundahl

Handels var ett av de första svenska fackförbunden som började arbeta aktivt med klimatfrågan. Förbundsordföranden minns hur det togs emot när beslutet togs på kongressen 2016:

- Många höjde på ögonbrynen. Skulle vi verkligen börja jobba med detta, det innebar ju att man måste minska konsumtionen. Men vi kom fram till att det är rimligt med ett konsumtionsbaserat utsläppsmål.

Idag verkar det här synsättet allmänt accepterat bland medlemmarna. Enligt förbundets egna undersökningar tycker nio av tio medlemmar att handelns påverkan på klimatet måste minska.

- Det finns ett oerhört stort engagemang bland medlemmarna. Vi måste gå från en slit-och släng-kultur där det är billigare att köpa en ny tröja än att laga den gamla. Då gäller det att hitta den cirkulära modellen. Det kommer att behövas fler som lagar och reparerar, fler som kan värdera second hand-varor och fler som kan göra om befintliga varor till något annat. Därför är det inte frågan om att ta bort jobb från handeln, utan att det kommer att behövas andra typer av jobb. Och många av de nya jobben kommer att vara mer personintensiva än de som försvinner, som till exempel att sy om ett plagg, säger Linda Palmetzhofer.

Hållbarhet som påлага eller möjlighet

Samtidigt visar förbundets undersökning också att nio av tio tycker att de anställda ska ha mer inflytande över arbetsplatsernas hållbarhetsarbete.

- Många känner att de inte blir involverade i hållbarhetsarbetet på arbetsplatsen, utan att det styrs uppifrån. Då blir det mer som en påлага uppifrån i stället för något som man samverkar om, säger hon.

En klar majoritet av Handels medlemmar (85 procent) anser också att den kompetensutveckling som erbjuds idag inte lever upp till de krav och förväntningar som kan ställas på ökad hållbarhet.

- Medlemmarna behöver lära sig mer för att kunna vägleda kunderna att göra kloka val, men på de flesta håll är det dåligt med den typen av kompetensutveckling.

Linda Palmetzhofer är också skarpt kritisk till förslaget från den svenska regeringen att höja momsen på reparationer av bland annat kläder från 6 till 12 procent den 1 april. Tanken är att momsen stegvis ska höjas till den normala skattesatsen 25 procent. Detta sänder helt fel signaler, anser hon:

- Förslaget går på tvärs mot det som verkligen behövs för att kunna göra klimatsmarta val. Om reparationer blir dyrare kommer fler att köpa nytt i stället, det är helt logiskt. Politikerna måste i stället ge incitament till folk att vilja göra de bästa valen.

Även Anna Strindberg på Clas Ohlson är kritiskt till förslaget:

- Som ansvarig för vår hållbarhetsstrategi vill jag att det ska bli enklare att göra hållbara val. Vi lever i en skev verklighet där det är billigare att köpa nytt än att reparera. Då är det ju galet att göra reparationer ännu dyrare, säger Anna Strindberg.

Kritik också från näringslivet

Också näringslivsorganisationen Svensk Handel, som organiserar 9000 handlare, har uttryckt sitt missnöje med den höjda momsen på reparationer.

- Vi har varit tydliga med att höjd moms på reparationer inte är en bra idé, utan vill verka för att nyförsäljning kombineras med reparationer. Vi vet också att de som testat det gärna fortsätter, säger Magnus Nikkarinen, som arbetar på den näringspolitiska avdelningen på Svensk Handel.

Han följer hållbarhetsarbetet och beskriver utvecklingen med EU:s nya lagstiftning kring cirkulär ekonomi som en strukturomvandling. Företagen kommer att på ett helt nytt sätt behöva kunskap om nya lagkrav på hållbarhet genom hela värdekedjan från design till återvinning. De ska därtill ha kontroll över hur varan hanterats innan den hamnat i butiken.

- Det innebär att företag som säljer inom EU förväntas ha gjort sin läxa och ha tillräckligt med information även om mänskliga rättigheter och arbetsmiljö. Det kommer alltså att ställas mycket högre kontroll på butikerna av egenkontroll, säger Magnus Nikkarinen.

Just nu ligger fokus hos Svensk Handel att sätta sig in i den nya lagstiftningen och dess konsekvenser för handeln.

- Vi signalerar vikten av att vara förberedd, påläst och att se över sina leverantörskedjor. Att arbeta med betrodda sådana för att känna trygghet att produktionsprocessen har gått rätt till. Det är också nödvändigt att klara digitaliseringen för att kunna förmedla rätt information till andra företag, myndigheter och konsumenter.

Det kommer att behövas kompetensutveckling, men hur den ska se ut beror på bransch. Mest omfattande är textilområdet, där det kommer att växa fram många nya yrken inom såväl återbruk som återvinning. De varor som används i flödet kommer att behöva vara förnybara eller återvunna.

- Vi kommer att gå mot mer cirkulära affärsmodeller och behöver säkerställa flödena. Och vi måste samtidigt tänka över hur det kan bli ekonomiskt lönsamt, säger Magnus Nikkari-nen.

Så blir skänkta textilier nya kläder hos Remake

Mode och textil är en av de stora miljöbovarna. Det handlar om hur råvaran kommer till, om arbetsmiljöer och miljöförstöring både i processen till färdiga plagg och transporter. Det finns nytänkande i alla led för ett mer cirkulärt mode, men det är en stor skuta att vända.

TEMA

19.01.2023

TEXT: BENGT ROLFER OCH GUNHILD WALLIN

När Sveriges dåvarande kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke kom till Nobelfesten 2019 bar hon en galaklänning i siden. Den kom från Stockholms Stadsmissions företag Remake Sthlm, där skänkta kläder sedan 2002 omvandlas till ny design. Klänningen var gjord av sidenskjortor som skänkts, däribland kultur- och demokratiministerns egna. Nu hade de skamfilade skjortorna klippts sönder och omvandlats till böljande våder värdiga en Nobelfest.

- Vi fick visa att återbruk inte har ett särskilt uttryck, utan kan bli vad som helst. Skänkta och oönskade kläder kan bli balklänningar och kostymer, säger Marie Teike som är skapare av Remake, dess designer och enhetschef.

Marie Teike älskar mode och det uttryck och den magi som kläder kan rymma. Däremot älskar hon inte modeindustrin.

- Idag är det fel med hela systemet – både med hur material produceras, människors villkor i produktionen och hur varor skickas runt. Det är så fel och jag kan inte tänka mig att jobba så, säger Marie Teike.

Ett nytt klädmärke baserat på begagnade kläder

Marie Teike har sytt sina egna kläder sedan hon var en ung flicka i en liten by norr om Gävle. Redan då drogs hon till redan producerade och använda kläder att sy om till något eget. De gör henne kreativ och blir som en begränsad målarduk, där hon får ge utlopp för sin fantasi inom de ramar som materialet och plagget ger.

Under tio år bodde hon i London och jobbade som modell. Hon gjorde också egna små och unika kollektioner, där materialet var redan existerande kläder, ofta på beställning av

artister. I några år drev hon en secondhand butik i Sidney och det var den erfarenheten som blev ett tillfälligt jobb i en av Stockholms Stadsmissions andrahandsaffärer. Där väcktes idén att starta ett klädmärke inom organisationen fast förankrat i social och miljömässig hållbarhet och dessutom i en organisation som också stod för mänskliga rättigheter och som dagligen ser resultatet av överkonsumtion av kläder. Det blev Remake Sthlm.

Tjugo år senare lever varumärket kvar i Stockholms Stadsmissionens organisation. Det finns en stor egen ateljé i Stockholmsförorten Farsta Strand, en webbutik och kläderna säljs på anrika varuhuset NK. Det är ett prisat varumärke. Remake Stockholm har vunnit modetidningen Elles hållbarhetspris, fått NK:s innovationspris och Damernas Världs prestigefyllda Guldknappen. Glädjen och överraskningen var stor "Jag har aldrig tappat andan så länge".

- Det gav oss självförtroende att estetiken belönades och en bekräftelse av att vara på rätt spår. Det var stort, säger Marie Teike.

Marie Teike visar runt i lokalerna och berättar hur de jobbar. Det finns åtta fast anställda medarbetare. Till det kommer ungefär tjugo personer som arbetstränar genom ett samarbete med arbetsförmedlingen och för att fullfölja det uppdraget har Stockholms Stadsmission en heltidsanställd handledare.

- Alla har sin resa och det är många spännande möten. Jag behöver inte byta jobb för så mycket byts ut runt mig här. Också själva skapandet är föränderligt. Vi vet aldrig vilket material vi ska jobba med vilken skapar dagliga innovationer.

Upp till 40 ton kläder och textilier i veckan

I entrén är några av deras kläder utställda och ögat fångas av en orange ytterjacka. Skänkta kläder har fått ett nytt liv och ett unikt uttryck, en chans att bli "reloved". I en stor ateljé arbetar en medarbetare med att "filea" jeans. Alla sömmar, linningar och dragkedjor klipps bort. Kvar blir ett stycke rent tyg i ett byxbens form, som sorteras i färg eller slitningsgrad för att sys samman till ny metervara. Vid ett bord broderar en medarbetare färggranna mönster på en sliten ulltröja. Vid ett annat ligger en hög med vintermössor, balaclavas, tillverkade av ylletröjor där tiden nött ner muddar eller skapat hål. I

ett angränsande rum finns många hyllmeter kläder sorterade i material, färger och tidigare funktion. Marie Teike stryker över en orange tröja med synlig förtjusning över materialet.

Varje vecka kommer det in mellan 35 och 40 ton textilier till Stadsmissionen. En del sorteras direkt till de 23 butikerna, annat går till Stockholms Stadsmissions egna verksamheter som till exempel varma kläder till de med behov. Och Remake får de kläder som de kan höja värdet på. Medarbetarna på sorteringen håller utkik efter speciella färger eller material på de plagg som Remake Sthlm skickar som förslag. Ibland föreslår de själva sådant som de tror passar Remake Sthlm. Produktionen som sorterar alla gåvor är som organisationens hjärta, säger Marie Teike.

En procent av världens textilier återanvänds

Varje år köper svenskarna tretton kilo textilier per år i form av kläder och hemtextil. Den genomsnittliga livstiden på ett plagg är 2,2 år. Det kan jämföras med världen i övrigt, där varje person konsumerar nio kg, enligt Naturskyddsföreningen. Och svenskarnas konsumtion av textilier har ökat med 40 procent mellan åren 2000 och 2020, enligt Naturvårdsverket.

Till skillnad från många andra material finns inget självklart sätt att källsortera textilier utan det mesta hamnar i vanliga sopor. Allt fler klädbutiker erbjuder möjligheter att återlämna kläder, men det är fortfarande i liten skala.

Samtidigt är textilindustrin den fjärde största förbrukaren av råmaterial och vatten efter mat, boende och transporter. Men bara en procent av hela världens förbrukning återvinns, enligt kommissionens handlingsplan för en ny cirkulär ekonomi. EU:s textilssektor har börjat återhämta sig efter år av strukturomvandlingar, men fortfarande produceras 60 procent av de kläder som säljs i EU utanför unionen.

Kommissionen vill nu ta tag i problemet genom en speciell strategi för textilier. Målet är att stärka industrins konkurrenskraft och innovationer genom att uppmuntra EU-marknaden till hållbarhet och ett cirkulärt tänkande. Det rymmer tankar om textil återvinning, men också att adressera det som benämns "fast fashion" för att finna nya affärsmodeller.

Förslagen är många. De handlar bland andra om att skapa textila material, som går att återvinna. Att stödja återanvändning av textil och att erbjuda reparationer, men också att skapa affärsmodeller som stödjer ett cirkulärt tänkande inom industrin.

Framtidens sätt att handla

Marie Teike är optimistisk, men känner också oro över att det händer mycket i branschen just nu. Det har blivit mer vedertaget att sälja in begagnade kläder och det kommer många nya regler från EU.

- Jag är rädd på vägnar av hela industrin – vart ska alla som älskar att jobba med kläder liksom jag ta vägen? Samtidigt tänker jag ”äntligen”.

Hon är övertygad om att second hand kommer att bli ett av framtidens större sätt att handla. Själv köper aldrig nytt. Hon ser cirkulärt mode som en nödvändig framtid både för miljö och social hållbarhet.

- Det är av respekt för människor och material, samtidigt som det utmanar den kreativa processen. Det vi ville för tjugo år sen, vill vi också nu. Vi vill kommunicera vårt sätt att jobba med textil och kvalitet. Ibland får jag höra att vi ”pysslar med kläder”, men det här är så mycket mer. Nu vet man mer vilka effekter en stor klädkonsumtion har både för miljö och människor, säger Marie Teike.

Krav om bæredygtighed ved Copenhagen Fashion Week

For første gang nogensinde stiller Nordens største modeuge krav til deltagende modebrands om bæredygtighed. Der er en ny epoke, men vejen til bæredygtig modeindustri er lang, vurderer ekspert.

TEMA

19.01.2023

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO: COLETTE DER KINDEREN, LOVECHILD 1979

Modellerne ved Nordens største modeuge, Copenhagen Fashion Week, er med til at skrive historie, når de fra 31. januar til 3. februar går frem og tilbage på podierne i kreationer fra modehusenes kommende kollektioner. For første gang har modeugen nemlig stillet en række konkrete bæredygtighedskrav til de modebrands, som deltager i modeugen.

Brands, som sender modeller på podierne, har forinden forpligtet sig til at overholde et sæt minimumsstandards for bæredygtighed, som arrangørerne af modeugen har udarbejdet. Standarderne trådte i kraft 1. januar 2023, og vil gælde fremover ved de to halvårlige modeuger i København, som

traditionelt tiltrækker medier, modeskabere og modeindustri fra hele verden.

Det er et vigtigt nyt signal, vurderer Morten Lehmann. Han ejer virksomheden Tailwind, der rådgiver virksomheder og organisationer inden for blandt andet mode om bæredygtighed, ledelse og branding.

- Det er første gang, modebrands bliver stillet over for bæredygtighedskrav, de skal opfylde, for at få lov til at deltage i Copenhagen Fashion Week. Det er ret epokegørende og et udtryk for, at modebranchen er i gang med en omstilling mod større bæredygtighed, siger han.

Morten Lehmann er tidligere bæredygtighedschef i organisationen Global Fashion Agenda, en organisation der arbejder for fremme af bæredygtighed i modeindustrien globalt, og han er medforfatter til flere rapporter om emnet.

22 krav

Hovedsponsor ved den forestående københavnske modeuge er Zalando – et af verdens største online platforme for handel med modeartikler. Det er et klart signal om, at globale brands inden for mode ser bæredygtighed som en nødvendighed, vurderer Morten Lehmann.

For at deltage i modeugen har deltagerne forpligtet sig til at leve op til i alt 22 krav om bæredygtighed. Nogle af kravene knytter sig til adfærd under selve modeugen. Brugen af plast eksempelvis. Men der er også krav til produktionen af de kollektioner, modellerne fremviser. De skal ske på måder, der begrænser tøjspild og der indgår også krav om rimelige arbejdsvilkår for de lønmodtagere, der producerer tøjet. Og arrangørerne af modeugen har en uafhængig rådgiver til at validere, om deltagerne rent faktisk lever op til kravene.

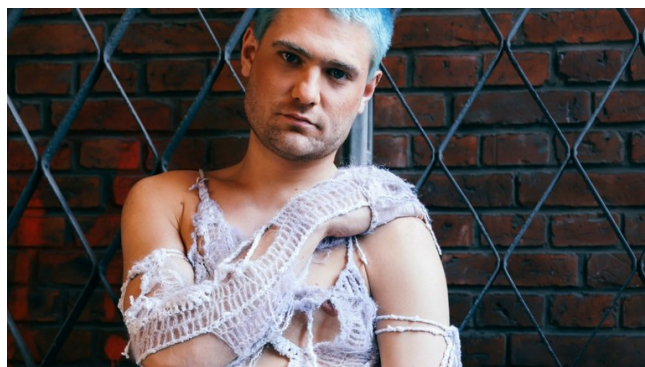
Brug og smid væk

Der er dog stadig meget lang vej endnu, før modeindustrien generelt bliver bæredygtig. Ifølge Morten Lehmann er mod-

eindustrien stadig i høj grad funderet på en 'brug og smid væk'-kultur, og det vil kræve et opgør med den bagvedliggende forretningsmodellen inden for mode, før industrien for alvor bliver bæredygtig:

- Mode er præget af nye sæsoner og trends og dermed også nye kollektiver, der typisk kun bliver brugt få gange af forbrugerne, før de er umoderne og kasseres til fordel for tøj fra nyere kollektioner. Og for at sikre, at der er tøj nok til rådighed i butikkerne, producerer modeindustrien langt større mængder, end der reelt er kunder til.

Modeindustrien står for fire-ti procent af den globale CO₂-udledning, og en betragtelig del af udledningen går til at producere tøj, som aldrig bliver brugt eller hurtigt går til spilde. Men modeindustrien har ikke hidtil haft tilstrækkelige incitamenter til at producere mindre mængder. Det har ikke kunne betale sig at forurene mindre, forklarer Morten Lehmann. Det er dog ved at ændre sig nu.

Elever fra Royal Danish Academy gav ved seneste modeuge i København dette og lignende bud på moden forår-sommer 2023. Ifølge Vogue med en underliggende besked om 'hope for a waste-not culture. Foto: Colette de Kinderen

- Dels bliver industrien i stigende grad mødt af lovkrav om bæredygtig produktion, blandt andet fra EU. Dels er modebranchen også begyndt at mærke konsekvenserne af klima- og biodiversitetskrisen. Der er allerede begyndende mangel på materialer, og de bliver dyrere. Den tendens vil kun øges i takt med strammere lovkrav, som forhåbentligt også på sigt giver større incitament - også finansielt - til at bruge mere bæredygtige materialer.

Nye og mere bæredygtige forretningsmodeller ser derfor dagens lys, forklarer Morten Lehmann:

- Nogle modebrands har eksempelvis besluttet, at de først sætter produktion i gang, når kunderne i detailhandlen har afgivet bestillinger, da det kan reducere tøjspildet. Andre lejer tøjet ud og tager det tilbage. Industriens interesse for genbrug og genanvendelse af materialer vokser også.

Der er dog endnu ikke infrastruktur til for at understøtte en mere cirkulær modeproduktion, vurderer han. Heller ikke i de nordiske lande.

Dansk pionér

Det danske modebrand, Ganni, har siden 2013 arbejdet systematisk mod større bæredygtighed og dermed pionér på området. Alligevel skriver Ganni på hjemmesiden om sig selv, at ”vi er ikke et bæredygtigt brand”. Det begrundes med, at den har et fokus på nye produkter og forbrug som grundlæggende står i modsætning til bæredygtighed som koncept.

Det danskejede modebrand Ganni har i et årti arbejdet for mere bæredygtighed i modebranchen. Foto: Bryndis Thorsteinsdottir

I stedet arbejder Ganni på at blive ”den mest ansvarlige version af sig selv” og har forpligtet sig til, at virksomhedens CO₂-udledning skal være halveret i 2027.

Virksomheden skriver:

”Vi er ikke perfekte men dedikerede til at træffe bedre valg hver dag for at minimere vores sociale og miljømæssige aftryk”, og fortsætter: ”Det er til tid at skabe forandringer nu uden undskyldninger”.

Ganni Lab

I 2020 lancerede Ganni en ’Responsibility Gameplan’ med 44 mål, der skulle nås senest i 2023. Ud over CO₂-reduktion omfatter målene blandt andet reduktion af leverandørernes energiforbrug og øget brug af materialer, der enten er økologiske, genbrugte eller produceret med lav miljøbelastning. Ganni har blandt andet lavet sko ud af grapefrugter og fibre fra tekstil-spild.

De fleste mål er indfriet, men endnu ikke alle. Virksomheden har forsøgt sig med en række forskellige måder at give tøjet længere levetid via genbrug af materialer og cirkulære løsninger, hvor tøjet kom retur fra forbrugerne, blandt andet ved at udleje tøjet frem for at sælge det. Sidstnævnte forsøg løb ind i vanskeligheder pga. corona, men at udleje modetøj er stadig en forretningside, som Ganni tror på kan modnes.

Ifølge Morten Lehmann er Ganni også en modevirksomhed, som forsøger at informere og engagere deres kunder i arbejdet med ansvarlighed. Under navnet ’Ganni Lab’ kommunikerer virksomheden fakta om bæredygtighed via blandt andet Instagram:

Islands industri nyter godt av å stå utenfor Europas energimarked

Økende energipriser er en av mange konsekvenser av krigen i Ukraina. Dette har blitt spesielt tydelig i Europa fordi sanksjoner mot Russland har ført til betydelige kutt i gass-importen derfra, noe som har skjøvet prisene opp.

NYHET

19.01.2023

TEKST: HALLGRIMUR INDRIDASON

Island er ett av få land som ikke har hatt dette problemet. Energiforbruket for husholdningene har holdt seg temmelig stabile de siste åtte årene, mens de har økt betraktelig i andre nordiske land – spesielt i Danmark.

En av grunnene er at Island har nok fornybar energi til å være selvforsynt, mest takket være vannkraft men også på grunn av geotermisk energi. Men det er imidlertid ikke den eneste grunnen ifølge ledere i landets energikrevende industrier. Det at Island ikke er knyttet til det europeiske energimarkedet hjelper også.

Aluminiumsverk i Europa stenger

Pétur Blöndal, administrerende direktør i Samál, de islandske aluminiumsprodusentenes forening, understreker at det ikke kun er fornybare energikilder som hjelper produksjonen på Island, og trekker frem Norge som eksempel.

Pétur Blöndal, administrerende direktør i Samál, de islandske aluminiumsprodusentenes forening. Foto: Samál

– Deler av Norge er ikke tilknyttet det europeiske energimarkedet. I disse delene har energiprisene vært mer stabile. Dette gjelder for eksempel Nord-Norge. Men i områder som er tilknyttet markedet har mange aluminiumsprodusenter hatt problemer.

Blöndal sier at aluminiumsproduksjonen har falt med 40 til 50 prosent i EU de siste årene. Grunnen er at aluminiumsverkene ikke har hatt langtids energikontrakter og har vært nødt til å kjøpe energi til spotpris. I noen tilfeller har energiprisen vært høyere enn verdien på ferdig produsert aluminium. I tillegg er prisen som islandske aluminiumsverk betaler for energi stort sett tett knyttet opp mot prisen på aluminium.

– Aluminiumsprisen har vært høy i år, og islandske produsenter har derfor aldri betalt mer for energi enn de gjør nå, ifølge en pressemelding fra Landsvirkjun, det største energiselskapet. Her står det også at prisen som energikrevende industri på Island i stor grad ligner på den som finnes i naboland, sier Blöndal.

Han understreker at selv om energikrisen hadde rammet Island, ville det ikke ført til store endringer på lang sikt for aluminiumsprodusentene, siden de har langtidskontrakter med energiselskapet Landsvirkjun.

– Aluminiumsprodusenter med langtidskontrakter gjør det generelt bra. Og det er helt klart en styrke for Island å ikke være tilknyttet det europeiske energimarkedet.

Økt interesse i datasentre

Datasentre er også blant de som bruker mye energi på Island. Landet har i økende grad markedsført seg selv som et ideelt sted for disse, ikke bare på grunn av ren energi men også på grunn av tilgang på naturlig kjøling. Sigríður Mogensen, sjef for kreative industrier hos SI, den islandske industriorganisasjonen, sier at når energimarkedet svekkes i Europa er dette en fordel for Island.

Sigríður Mogensen, sjef for kreative industrier hos SI, den islandske industriorganisasjonen- Foto: SI

– Det er fordi Island ikke er knyttet til det europeiske energimarkedet. Så det var smart av oss da vi bestemte oss for å ikke ha en elkabel herfra til Europa, noe som ble diskutert for noen år siden. Men datasentrene opplever økende interesse fra europeiske selskaper for det de kan tilby.

– Ethvert selskap, uansett hva slag bedrift de er, men først og fremst teknologiselskaper, må bruke datasentre direkte eller indirekte. Så vi ser en økende interesse fra selskaper som ønsker å komme til Island med sine data.

Mogensen sier at dette åpenbart er tiden for å markedsføre islandske datasentre i Europa.

– En annen ting som hjelper er at vi snart åpner en ny kommunikasjonskabel mellom Island og Irland. Det at vi kun har hatt to kabler som knytter oss til Europa de siste årene har vært til hinder. Nå kommer nummer tre samtidig som energimarkedet er i endring. Det er veldig positivt for oss fordi tek-gigantene har vært bekymret for at tilknytningen ikke har vært solid nok her.

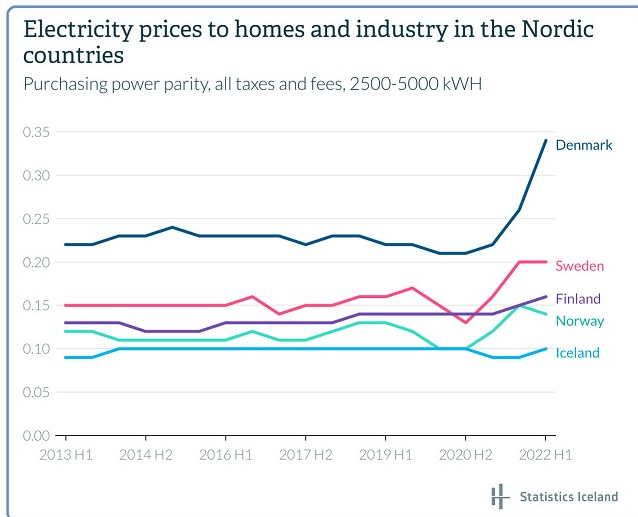
Mogensen sier at når det gjelder energi har ikke markedsprisen alt å si. Forutsigbarhet er også veldig viktig.

– Energiprisene har gått mye opp og ned men hos oss er de mye mer forutsigbare.

Massiv vekst hvis tek-gigantene kommer

Mogensen forventer at datasenter-industrien vil vokse med 15 til 20 prosent de neste to årene.

– Men hvis en tek-gigant kom til Island – noen som Amazon, Google eller Facebook som allerede har bygd enorme datasentre i Norden – vil den veksten doble seg eller mer. Og jeg tror dette er mer sannsynlig i dag enn for bare noen få år siden.

Det islandske elpriset har nesten ikke forandret seg på åtte år.

– Fordelen med å ha stabile energipriser er mer åpenbar nå under energikrisen. Og naturlig kjøling når vi har klimaendringer pluss den nye fiberoptikk-kabelen er også viktige faktorer her.

Men politisk vilje trengs også, ifølge Mogensen.

– Da en av tek-gigantene bygde datasenter i Finland ble dette spesielt ønsket velkommen av statsministeren. Det samme skjedde da Microsoft bygde datasenter i Sverige – utdanningsministeren så på det som et godt bidrag til landets utdanningssystem. Diskusjonen på Island har ikke nådd denne fasen ennå, men dette er viktig hvis vi skal få tek-selskapene til virkelig å se på Island som en mulighet.

Dette kommer kanskje som en overraskelse, men Mogensen sier at Island ikke kan tilby for mye grønn energi i fremtiden heller.

– Vi har måttet si nei til prosjekter over hele landet på grunn av energimangel, spesielt fordi vi er i ferd med å redusere bruken av fossilt brennstoff. Vi har selvfølgelig mye grønn energi akkurat nå, men vi vil trenge mer energi for å utvikle vår industri enda mer. Så det finnes fortsatt hindringer for vår utvikling, ikke bare for nye selskaper men også for at de eksisterende skal få vokse.

Vårdpersonalen ser fram emot skärpta regler för dygnsvila

Minimum 11 timmars sammanhängande vila mellan arbetspassen. Det är resultatet av förhandlingar mellan svenska fackförbund och arbetsgivare. Efter att den europeiska kommissionen ifrågasatt vissa delar av det svenska kollektivavtalet om arbetstider blev det nödvändigt att skärpa reglerna.

NYHET

19.01.2023

TEXT: FAYME ALM, FOTO: YADID LEVY/NORDEN.ORG

- Förhandlingarna var omfattande och svåra med många involverade personer eftersom det handlar om stora verksamheter med 1,2 miljoner anställda inom kommuner och regioner, säger Annelie Söderberg, till Arbeidsliv i Norden.

Hon är förhandlingschef på Vårdförbundet, ett fackförbund som organiserar över 114 000 legitimerade barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor och sjuksköterskor samt studenter inom respektive utbildning.

Förhandlingar pågår fortfarande med Sveriges Läkarförbund.

*Annelie Söderberg , förhandlingschef på Vårdförbundet.
Foto: Ulf Huett.*

- Det handlade om att säkra individen rätt till dygnsvila på minimum 11 timmar och samtidigt invånarnas rätt till stöd, vård och omsorg. Vi har exempelvis mycket glesbygd i Sverige och vi måste alltid kunna säkra detta samt tillgång på vatten, mat och mediciner. Samtidigt ska medarbetarens rätt till dygnsvila vara skyddad, säger Annelie Söderberg.

I Sverige regleras rätten till vila mellan arbetspass inte bara av EU-regler utan också av kollektivavtal och arbetstidslagen. De nationella reglerna och lagarna kan utformas olika, men EU-reglerna – i det här fallet europeiska kommissionens arbetstidsdirektiv – är bindande för alla EUs medlemsstater.

Komplicerat område krävde lång förhandlingstid

Det var den 20 augusti i fjor som arbetsgivare och fackförbund satte sig ner för att börja förhandla. Drygt tre månader senare hade de nått enighet och kunde presentera nya regler för dygnsvila.

Jeanette Hedberg är förhandlingschef och en av dem som från SKR deltog i förhandlingarna. Till Arbeidsliv i Norden säger hon:

- Vi är nöjda med att vi har träffat en överenskommelse med fackförbunden. Det har varit givet för alla inblandade att avtalet måste vara förenligt med direktivet, men det är ett komplicerat regelverk vi haft att hantera. Vi har tagit fasta på kommissionens kritik och skärpt skyddsreglerna för det är angeläget att de är tydliga. Både för att värna individen och dennes möjlighet att tillvarata sina rättigheter och för cheferna i verksamheten som har ansvar för att reglerna efterlevs.

Jeanette Hedberg , förhandlingschef SKR. Foto: Hans Alm

Det nya avtalet träder i kraft först den 1 oktober i år. Anledningen är att arbetsgivarna behöver tid för att kunna genomföra schemaförändringarna för det mycket stora antalet arbetstagare som är berörda av de nya reglerna. Om regeländringen accepteras av europeiska kommissionen är oklart när detta skrivs.

- Vi parter bedömer att överenskommelsen lever upp till de krav direktivet ställer, men ytterst vet vi inte förrän kommissionen har svarat, säger Jeanette Hedberg.

Behovet av återhämtning

En som är tacksam för de nya reglerna är Nadja Ståhl. Hon är examinerad sjuksköterska sedan ett och ett halvt år tillbaka och arbetar på Sunderby sjukhus som ligger mellan Luleå och Boden i Norrbotten.

- Jag började arbeta på en vårdavdelning, men var tvungen att sluta där på grund av schemat, säger hon.

På vårdavdelningen hade Nadja Ståhl ständigt så kallade vändpass i sitt schema. Hon arbetade då från klockan 13 till 22 ena dagen och dagen därpå från klockan 7 till 16.

- Även om jag efter ett vändpass var ledig till lunch dagen därpå så hann jag inte återhämta mig, säger hon.

Numera arbetar Nadja Ståhl på sjukhusets akutavdelning. Där har hon ett schema som ger större utrymme för återhämtning, ett schema som följer den här modellen:

- 2–4 dagars arbete och 2–4 dagars ledighet.
- Arbetstidsförkortning 12–15 procent, motsvarar cirka 35 dagar per år.
- Så kallad bufferttid med cirka 15 arbetspass per år som inte är planerade i förväg.
- Alla arbetar dag, kväll och natt.

- Att vi från och med i höst får längre vila är jättebra, men det här borde vara gjort för länge sedan. Vi jobbar så otroligt hårt när vi jobbar, så vi är utmattade när vi kommer hem. Nya schemat kommer gynna oss alla för de här vändpassen håller inte i längden, säger Nadja Ståhl.

Av gammal hävd och tradition

På Karolinska universitetssjukhuset i Stockholm finns sjuksköterskan och barnmorskan Emma Jonsson. Hon välkomnar också de nya reglerna och de krav på att dygnsvilan ska vara "med regelbundenhet alternerande", som också är inskrivna i nya avtalet. Det vill säga arbete följt av vila, arbete följt av vila och så vidare.

- Allt vi utför i vårt arbete ska vila på vetenskaplig grund, men inte vårt schema, säger hon och syftar på att forskning visat på fördelarna med regelbundenhet för både arbete och vila.

Emma Jonsson arbetar både på en avdelning för eftervård inom graviditet och förlossning och som förtroendevald för Vårdförbundet. Hon för ofta diskussioner med sina kollegor om arbetstiden.

Emma Jonsson, sjuksköterska och barnmorska på Karolinska sjukhuset. Är också förtroendevald. Foto: Ulf Huett.

- Vi har individuell schemaläggning i ett dataprogram som ser till att vi lägger rätt antal timmar. Programmet säger till om det blir mindre än 9 timmars vila, men tyvärr inte utifrån de regler som borde gälla och som ska gälla från 1 oktober, säger hon.

Bland kollegorna finns de som lägger kvällspass från klockan 13.00 eller 13.30 till 21.30 följt av morgonpass från klockan 7.00 till 15.30 utifrån tanken att det skapar kontinuitet och är till fördel för patienten att vårdas av samma personal med avbrott för natten, berättar Emma Jonsson.

- Det är en stark tradition som facket jobbat länge med att bryta för att få till hälsosamma scheman, säger hon och fortsätter:

- Kontinuiteten kan bli väl så bra av att jobba två eller tre dagar eller kvällar i rad. Först då får vi den regelbundenhet i vilan som forskarna menar krävs för att få riktig återhämtning.

Emma Jonsson har redan hört negativa reaktioner på de nya reglerna: "Det här kommer inte att gå, just den här verksamheten är så viktig så den borde få göra undantag från de nya reglerna", men är bestämd i sin uppfattning.

- Det får inte bli för många lokala tolkningar. Är det 11 timmars dygnsvila och alternerande arbete, vila, så är det för att vi ska få en hållbar verksamhet och det är viktigt om vi ska hålla ett helt arbetsliv och orka med en heltid, säger hon.

Råd & nämnd

Det nya avtalet innebär också att en arbetstidsnämnd och ett arbetstidsråd etableras, centrala funktioner som ska ge råd och stöd till lokala parter kring de nya reglerna. Funktioner som Emma Jonsson ser positivt på.

- Det kommer förmodligen vara många frågor i början om hur man ska få till det i praktiken kring schemaläggningen. Vad är det vi inte förstår? Hur ska vi lösa detta? Då är det bra att veta att det finns någon som kan förklara.

Missnöje i grannländerna

Det är inte bara i Sverige som sjuksköterskorna ifrågasätter sina arbetsscheman. Under senaste åren har sjuksköterskor i Norge och Danmark gått ut i strejk, främst med krav på högre lön, men även med protester mot arbetsmiljön.

Arbetsliv i Norden har talat med operationssjuksköterskan Camilla Dam på Odenses universitetshospital. Under en schemaperiod på 12 veckor har hon mellan åtta och tio jourpass. Det innebär att hon vardagar direkt efter att ha arbetat dagtid åtta timmar kan gå på ett jourpass som varar fram till klockan 7.30 nästa morgon, veckoslut att hon kan vistas utanför sjukhuset och bli inringd för tjänstgöring.

För Camilla Dam är det viktigaste att man skapar en regel över hur många timmar en sjuksköterska får arbeta under en vecka.

- Idag finns ingen sådan regel och därför kan en arbetsvecka bestå av 12 timmars arbete, sex dagars arbete i sträck, vilket ger en arbetsvecka på 72 timmar, säger hon och fortsätter:

- Min man är lastbilschaufför. För honom finns det regler för hur många timmar han får köra i ett sträck, han får inte bli för trött. För dansk sjukvårdspersonal finns inte de reglerna.

Arbetsliv i Norden har varit i kontakt med danska Beskæftigelsesministeriet, regeringens arbetsdepartement, som per mejl meddelar att europeiska kommissionen inte framfört kritik till den danska regeringen angående dygnsvilan.

Fyra nya nordiska arbetsministrar - och deras utmaningar

Under 2022 blev det nya ministrar på arbetsmarknadsdepartementen i Norge, Sverige och Danmark. Här presenteras de på sina respektive språk.

NYHET

19.01.2023

TEXT: BJÖRN LINDAHL, LINE SCHEISTRØEN OCH MARIE PREISLER

Två ministrar delar på ansvaret i Sverige

Johan Pehrson skämtade under lunchen när de nordiska arbetsministrarna möttes i Oslo i november i fjol att han borde ha en skylt hängande runt halsen: "Ny på jobbet". Han deltog då på sitt allra första möte med sina nordiska kollegor, men han är inte ensam om att vara färsk.

Ansvar på arbetsmarknadsdepartementet delar han med biträdande arbetsminister Paulina Brandberg, som tillträdde samtidigt som honom, den 18 oktober 2022.

Värdinnan för lunchen, Marte Mjøs Persen, har inte suttit mer än åtta månader på sin ministerpost.

Pehrson og Persen. I november var det nordiskt arbetsministtermöte i Oslo. Här ses Johan Pehrson samtala med Stefano Scarpetta, OECD:s arbetslivsdirektör. I bakgrunden

Norges arbeidsminister Marte Mjøs Persen. Fotio Simen Gald/AID

Efter det danska valet ett par veckor senare, som följdes av ovanligt långa förhandlingar, bildades det den 15 december i fjol en blocköverskridande trepartiregering. I den blev socialdemokraten Ane Halsboe-Jørgensen arbetsminister. Veteranen bland de nordiska arbetsministrarna är alltså Tuula Haatainen, med drygt tre år på nacken, medan islänningen Guðmundur Ingi Guðbrandsson har suttit som arbets- och socialminister i ett år och två månader.

Johan Pehrson har förutom arbetsmarknadsfrågorna också integrationen som sitt ansvarsområde. På en pressträff den 14 december lyfte han fram långtidsarbetslösheten som den viktigaste frågan. Den drabbar framför allt utrikesfödda kvinnor som kommer från länder utanför EU:

- Vi har inte lyckats pressa ned långtidsarbetslösheten. Trots att EU går mot en lägre arbetslöshet har inte Sverige lyckats med det – trots goda tider och en enorm återhämtning efter coronapandemin, sa han.

Som illustration visade han en tabell över rangeringen av länderna inom EU, där de som har högst arbetslöshet ligger högst. Sverige brukade för tio år sedan ligga långt ner i tabellen, men 2019 gick Sverige för första gången om EU27 i arbetslöshet. I slutet av 2022 var det bara fyra länder inom EU som hade en högre arbetslöshet än Sverige.

Visserligen har Sverige samtidigt en hög sysselsättning och det kan därför vara en större andel som har jobb där i förhållande till andra länder – ”komplext men inte så konstigt”, som Johan Pehrson beskriver det.

- Arbetslösheten är en stor och viktig utmaning eftersom det för individen är väldigt smärtsamt att inte jobba. Det skapar brist på frihet och är dåligt för integrationen, sa Johan Pehrson.

Han var ett relativt okänt namn för svenskarna fram tills han övertog som partiledare för liberalerna den 8 april 2022. Innan dess har han varit riksdagsledamot och i två perioder partiets gruppleadare.

När Nyamko Sabuni avgick som partiledare skedde det också en omsvängning där liberalerna, som dittills vägra förhandla med Sverigedemokraterna, återigen närmade sig de övriga borgerliga partierna. Arbeidsliv i Norden ställer frågan om Johan Pehrson själv ville bli arbetsmarknadsminister i den borgerliga regeringen, eller om de bara blev så under förhandlingarna

- Jag valde det. Skapar vi en fungerande arbetsmarknad, då har vi svaret på de flesta samhällsutmaningarna i Sverige. Då har vi resurser till välfärden, vi värnar välståndet, vi ökar egenmakten. Det gör att vi kan ställa om i förhållande till alla

de ambitioner vi har om att göra Sverige både grönare och skönare, säger Johan Pehrson.

Paulina Brandberg har som biträdande arbetsmarknadsminister fått ansvaret för arbetsrätts- och arbetsmiljöfrågorna. Hon är också jämställdhetsminister. Även hon hör till Liberalerna, där hon innan utnämningen var rättspolitisk expert. Hon föddes i Lund och har en juristexamen från universitetet där. Hon har bland annat arbetat som åklagare och haft flera uppmärksammade mål gällande gängrelaterad brottslighet. Det är också på det rättspolitiska fältet som hon engagerade sig politiskt från och med 2020.

Genom ett stort antal tv-framträdanden, Twitterinlägg och debattartiklar har hon bedrivit opinionsbildning kring frågor om skärpt lagstiftning och andra åtgärder för ökad brottsbekämpning.

Paulina Brandberg har bland annat fått ansvaret för hur Sverige ska ställa sig till EU-kommissionens direktiv om minimilöner och plattformsarbete. Foto: Niklas Forsström/Regeringskansliet.

Tidningen Fokus utropade henne till årets svensk i januari 2022 och hon kandiderade för Liberalerna i riksdagsvalet samma år. Hon kom inte in. Men hämtades omedelbart in till regeringen, som utpekade gängbrottsligheten som en av sina huvudfrågor. På arbetsmarknadsfältet fick hon snabbt frågan om EU-kommissionens direktiv om minimilöner och så kallat plattformsarbete.

Norges minister ønsker seg et rausere NAV
Marte Mjøs Persen startet sin politiske karriere langt ut på venstresiden i norsk politikk. Kanskje kan det komme godt med når arbeids- og inkluderingsministeren skal hjelpe dem som har det ekstra vanskelig?

Da Arbeiderpartiet inntok regjeringskontorene i 2021, pekte statsminister Jonas Gahr Støre på Mjøs Persen som olje- og energiminister.

Hun var den gangen fersk på Stortinget, men ikke i politikken. Før hun kom til Stortinget var hun folkevalgt i Bergen i 18 år, hvor av seks år som Ap-ordfører.

Den politiske karrieren begynte imidlertid lengst ut til venstre, i Rød Valgallianse.

- Da RV, etter mitt syn, tok et langt steg til venstre og slo seg sammen med AKP (m-l), og ble Rødt, skjønte jeg raskt at dette ikke var stedet for meg og være, og meldte jeg ut, sa hun i NRKs Sommerkvarter 2021.

Mjøs Persen ble i 2008 medlem i Arbeiderpartiet.

Fra en ministerpost til en annen

Som olje- og energiminister var den største saken hun fikk i fanget strømpriskrisen. Hun rakk og være med på å utvikle ordninger for strømstøtte før hun i mars i fjor fikk nye oppgaver av statsministeren.

Mjøs Persen ble arbeids- og inkluderingsminister etter Hadia Tajik. Tajik gikk av som minister og nestleder i Ap etter avsløringer om henne i «pendlerbolig-saken».

Som mang en arbeidsminister før henne, er Mjøs Persen kritisert for og knapt ha hatt en vanlig jobb. Hun kan skilte med noen få år som servitør og hun har jobbet i Human-Etisk Forbund. Hun er fagorganisert og har hatt flere styreverv i LO-systemet.

Ryddejobb

Mange er spent på hvordan Mjøs Persen har tenkt å få orden på Nav og på hvordan hun skal rydde opp etter «Trygdeskandalen».

Det har "gått en kule varmt" for Marte Mjøs Persen, flere ganger etter at hun tok over som arbeidsminister. Her avslutter hun en lærerstreik i september. Foto: Simen Gald.

Ved inngangen til 2023 er likevel flest nordmenn opptatt av hvordan de skal klare å håndtere høye strømreregninger, økte matpriser og dyrere huslån. Antall mennesker som søker sosialhjelp skyter i været, ifølge Dagsavisen.

Mjøs Persen vil at Nav skal bli rausere overfor folk som ber om hjelp.

- Jeg synes det er veldig viktig at folk som nå kjenner at de trenger hjelp på grunn av den økonomiske situasjonen de står i oppsøker Nav, fordi de har mulighet til å bistå. De kan veilede og gi økonomisk støtte, sier Mjøs Persen til VG.

Travlt forår venter ny dansk beskæftigelsesminister

Der bliver næppe mange fridage til beskæftigelsesminister Ane Halsboe-Jørgensen i hendes første tid som. Flere centrale og omstridte punkter i den nye brede danske regerings program ligger på hendes bord.

At tage en fridag fra danskerne er den første politiske hovedpine for den socialdemokratiske danske beskæftigelsesminister, og hun har allerede fået fagbevægelsen på nakken. De faglige organisationer raser over, at den nye brede regering som en af sine første opgaver vil afskaffe en helligdag for at finansiere øgede forsvarsudgifter.

Fagbevægelsens truer med et nej ved de private overenskomstforhandlingerne, hvis regeringen ved lov indfører en ekstra arbejdsdag uden at inddrage arbejdsmarkedets parter. Fagbevægelsen kræver midler afsat til løn til lønmodtagerne for at arbejde en ekstra dag, hvilket beskæftigelsesminister Ane Halsboe-Jørgensen har afvist.

Hun var i statsminister Mette Frederikssens første regering uddannelses- og forskningsminister og dernæst kulturminister og kirkeminister og har siddet i Folketinget siden 2011. Den solide politiske erfaring får hun også brug for, når hun reformere hele beskæftigelsesindsatsen – ligeledes en opgave, som den nye regering i regeringsgrundlaget har varslet løst.

Regeringen vil spare tre milliarder kroner i 2030 på beskæftigelsesindsatsen og samtidig bringe flere ledige tættere på job, og det skal ske ved at lukke jobcentrene i kommunerne, som fremover får frihed til selv at beslutte indsatser. Både arbejdsmarkedets parter og eksperter forudsiger, at det bliver særdeles svært at skære så dybt i indsatsen og samtidig få flere af de mest ressourcetsvage ledige tættere på job.

Danmark tar direktivet om minimilöner till EU-domstolen

Nu står det klart att Danmark och Sverige går skilda vägar efter att EU-direktivet om tillräckliga minimilöner antagits.

NYHET

18.01.2023

TEXT: KERSTIN AHLBERG, REDAKTÖR EU & ARBETSRÄTT

Båda röstade nej mot direktivet av principiella skäl, men medan den nytilträdde danska regeringen har beslutat att gå till EU-domstolen för att försöka få det upphävt, har Sveriges regering bestämt sig för att avstå och genomföra direktivet. För EES-länderna Norge och Island tycks detta över huvud taget inte bli aktuellt.

Det var den 14 december som Danmark fick en ny regering. En av punkterna i det regeringsprogram som den lade fram var att den skulle väcka ogiltighetstalan mot direktivet. Det skedde den 18 januari.

Den svenska regeringen hade redan tidigare meddelat att den inte tänkte göra likadant. Enligt biträdande arbetsmarknadsminister Paulina Brandberg hade Sverige under förhandlingarna i EU:s ministerråd fått igenom så många av sina viktigaste synpunkter att slutresultatet skulle gå att hantera utan att man behövde göra några ingrepp i den svenska lönebildningsmodellen. Dagen efter den danska regeringens tillkännagivande fick följaktligen en utredning i uppdrag ta ställning till vad Sverige kan behöva göra för att genomföra direktivet.

Utredningens utgångspunkt ska vara att den svenska arbetsmarknadsmodellen ska värnas med fullständig respekt för arbetsmarknadens parter autonomi och deras rätt att förhandla om och ingå kollektivavtal. Regeringen understryker också att utredningen inte får föreslå några andra åtgärder än vad som är nödvändigt för att genomföra EU-direktivet. Bland de frågor som den ska ta ställning till är om Sverige gör tillräckligt för att främja kollektivavtalsförhandlingar, vilka åtgärder som ska vidtas om kollektivavtalstäckningen skulle sjunka under 80 procent och ifall insamlingen av uppgifter och övervakningen av minimilönerna behöver anpassas på något vis för att Sverige ska kunna övervaka minimilöneskyddet och rapportera till Europeiska kommissionen så som direktivet kräver.

Liksom i Danmark och Sverige har man även i Norge ifrågasatt om EU över huvud taget får anta direktiv med sådant innehåll som minimilönedirektivet. Men Norge (och Island) har inte kunnat påverka förhandlingarna om direktivet eftersom de inte är medlemmar i EU, enbart i det Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet, EES. Likafullt har normmännen följt förhandlingarna med intresse eftersom de flesta arbetsrättsliga direktiv också blir bindande i EES-länderna. Dock inte alla, det avgörande är vilken betydelse de har för den inre marknadens funktion. När det gäller minimilönedirektivet har den norska regeringen kommit fram till att det till skillnad från andra arbetsrättsdirektiv inte har "EES-relevans". Europeiska kommissionen förefaller vara inne på samma linje. Norge och Island behöv er alltså inte genomföra det.

Till sist: Man brukar tala om den nordiska arbetsmarknadsmodellen. Och visst är likheterna mellan Nordens länder många särskilt när man jämför med hur det är i andra EU-länder, men det finns också avgörande skillnader. I Finland har minimilönedirektivet välkomnats redan från början.